

Sławomir Stasiorowski
Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie
<https://orcid.org/0000-0002-5451-6171>

Agnieszka Lewicka-Zelent
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
<https://orcid.org/0000-0002-6967-8966>

Wybrane aspekty pracy z rodziną w opinii kuratorów sądowych

Selected aspects of working with the family in the opinion of probation officers

Abstract

In the process of increasing the efficiency of the work of court appointed family probation officers, their views on their work are extremely important. Therefore, the aim of the article is to find out their opinions on selected aspects of tasks undertaken as part of their official duties. At the turn of 2020 and 2021, individual interviews were conducted with 13 family probation officers who shared their views on the positive and negative aspects of their work. They also referred to their sense of security, their professional role and the difficulties they encounter during a pandemic. The information obtained from the respondents is the basis for conducting quantitative research and proposing legislative changes.

Keywords: social rehabilitation impacts on the family, probation officer of family matters, enforcement of family and juvenile judgments, environmental interview, rehabilitation of minors.

Abstrakt

W procesie zwiększania efektywności pracy kuratorów rodzinnych niezwykle ważne są ich opinie na temat wykonywanej przez nich pracy. Dlatego celem artykułu jest poznanie

ich opinii na temat wybranych aspektów zadań podejmowanych w ramach obowiązków służbowych. Na przełomie roku 2020 i 2021 przeprowadzono wywiady indywidualne z 13 kuratorami rodzinnymi, którzy podzielili się swoimi opiniami na temat pozytywnych i negatywnych aspektów swojej pracy. Odnieśli się również do swojego poczucia bezpieczeństwa, roli jaką pełnią oraz trudności, na jakie napotykają podczas pandemii. Uzyskane od osób badanych informacje stanowią podstawę do przeprowadzenia badań ilościowych oraz zaproponowania zmian legislacyjnych.

Słowa kluczowe: oddziaływania resocjalizacyjne na rodzinę, kurator sądowy, wykonywanie orzeczeń rodzinnych i nieletnich, wywiad środowiskowy, resocjalizacja nieletnich,

1. Wprowadzenie

Kuratorska służba sądowa w Polsce rozwija się w sposób charakterystyczny dla kultury prawnej tak Europy, jak i świata. Powstanie służby, o której mowa, datuje się na czas odzyskania przez Polskę niepodległości (Wojtera-Stasiorowska and Stasiorowski, 2020, pp. 140–154), co było ściśle związane z rozwojem sądownictwa rodzinnego. Dekretem Naczelnika Państwa z dnia 7 lutego 1919 roku (*Dekret w przedmiocie utworzenia sądów dla nieletnich*, pos. 171), powołano specjalne sądy pokoju dla nieletnich w Warszawie, Łodzi i Lublinie (*Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w przedmiocie urzędzenia sądów dla nieletnich*, pos. 378, art. 1), a obok nich utworzono urząd stałych opiekunów sądowych, mianowanych przez sędziego.

Wyjątkowość współczesnej służby kuratorskiej przejawia się przede wszystkim w funkcjonowaniu w jednej strukturze organizacyjnej dwóch odrębnych specjalizacji (Wojtera-Stasiorowska, 2018, pp. 483–484), tj. kuratora sądowego wykonującego orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich (kurator rodzinny) oraz kuratora wykonującego orzeczenia w sprawach karnych (kurator dla dorosłych). Status oraz funkcje kuratorów sądowych w wymiarze sprawiedliwości reguluje wiele ustaw i aktów je wykonujących. Nadrzędne znaczenie ma ustawa o kuratorach sądowych (*Ustawa z 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych*, pos. 1071), która określa strukturę kuratorskiej służby sądowej, jej organizację i podstawowe zadania, wymagania stawiane kandydatom na kuratorów zawodowych, tworzy podstawy reorientacji modelu kurateli sądowej ze społeczno-zawodowego na zawodowo-społeczny, sankcjonuje samorząd kuratorski, a także eksponuje, w katalogu różnych funkcji kuratora sądowego, funkcje wychowawczą i resocjalizacyjną (Szymanowski, 2003). Ściśle bowiem z resocjalizacją inklinacje znajdu-

je wychowanie, które jako proces wieloczynnikowy obejmuje m.in. wpływanie na umysłowy, duchowy i fizyczny rozwój człowieka (Stasiorowski, 2018a, p. 520). Świadomość wielowymiarowych potrzeb rodziny, która niejednokrotnie wymaga wsparcia ze strony kuratora sądowego w przezwyciężeniu problemów, stanowi o przyjęciu założenia nierozzerwalności kuratorskiej służby sądowej z innymi instytucjami pomocowymi, np. pomocą społeczną (Stasiorowski, 2019, pp. 452–457). Pomoc, według niektórych definicji, należy do istoty pracy socjalnej, która według ustawy o pomocy społecznej (*Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego, tekst jednolity: Dz. U. z 2017 r. poz. = pos. 882*) jest pomocą osobom i rodzinom we wzmocnieniu lub odzyskaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie, a nadto w tworzeniu warunków, które sprzyjają temu celowi (Hołyst and Wojtera, 2013, pp. 55–68).

Wraz z wprowadzanymi zmianami w sądownictwie następował wzrost roli kuratorów sądowych w zakresie prowadzenia oddziaływań w środowisku rodzinnym w ramach instytucji nadzoru opiekuńczego oraz wobec nieletnich. Nadzór kuratora sądowego realizowany jest z wykorzystaniem zróżnicowanych metod wychowawczo-resocjalizacyjnych oraz profilaktycznych (Kwadrans, 2019, pp. 25–30) w tym metody indywidualnych przypadków, szczególnie wartościową wobec młodzieży społecznie niedostosowanej (Ostrihanska and Greczuszkin, 2000, p. 39). Ponadto kuratorzy sądowi powierzone im zadania realizują metodą pracy grupowej, pracy ze środowiskiem oraz kontraktu. Oddziaływania kuratora sądowego uwzględniają całokształt problemów podopiecznych, wymagają zindywidualizowanych metod postępowania, zmieniających się w zależności od potrzeb i sytuacji ulegającym zmianom (Kopeć-Chrościńska, 1984, p. 117). Kuratorzy sądowi, według swobodnego uznania, autonomicznie, w oparciu o własne kompetencje, doświadczenie zawodowe i życiowe a także potrzeby wynikające z zasad indywidualnego oddziaływania, dobierają metody pracy, sposób i zakres oddziaływań (Stasiorowski, 2018b, p. 242) przy zachowaniu idei podmiotowości (Paszkievicz, 2012, pp. 11–16).

Z praktycznego punktu widzenia ważne jest poznanie opinii kuratorów rodzinnych na temat wybranych aspektów wykonywanej przez nich pracy. Założono, że przeprowadzenie badań w strategii jakościowej umożliwi udzielenie odpowiedzi na problem badawczy: „Jakie opinie na temat wybranych aspektów własnej pracy mają zawodowi kuratorzy rodzinni?”

Z uwagi na szeroki przedmiot badań, ograniczono się do wybranych kwestii dotyczących pracy kuratorów rodzinnych, tj.: pozytywnych i negatywnych aspektów pracy kuratora – z rodzinami i nieletnimi, ich poczucia bezpieczeństwa, opinii na temat roli kuratorów społecznych w procesie wspierania podopiecznych, proponowanych zmian legislacyjnych dotyczących ich pracy

oraz skutków pandemii SARS-CoV-2 na wykonywane przez nich zadania zawodowe.

2. Zadania kuratorów rodzinnych

Systemowo pozycja kuratora rodzinnego nie jest tak mocno ugruntowana jak kuratora dla dorosłych, który mocą przepisów Kodeksu karnego wykonawczego (*Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy*, pos. 53) jest organem postępowania wykonawczego z licznymi uprawnieniami procesowymi. Niemniej kurator rodzinny jako organ pomocniczy sądu wykonuje liczne, rozbudowane i złożone zarazem zadania o równie doniosłym znaczeniu dla wymiaru sprawiedliwości i społeczeństwa. Na koniec 2020 r. w kurateli rodzinnej zatrudnionych było 2273 kuratorów zawodowych, wspomaganych przez 11 249 kuratorów społecznych, pod których stałym oddziaływaniem (w różnych formach prawnych) pozostawało 243 947 osób. (*Sprawozdanie MS-S40 r z działalności kuratorskiej służby sądowej za 2020 r.*).

Kurator rodzinny jest zaangażowany w pracę indywidualną z podopiecznym oraz jego środowiskiem (m.in. rodzinnym, szkolnym i lokalnym), współdziała z podmiotami zewnętrznymi, w szczególności Policją, instytucjami pomocowymi, w przestrzeni przeciwdziałania zjawiskom patologicznym, tj. alkoholizmowi,

Tabela 1. Zadania kuratorów rodzinnych

Wywiad środowiskowy	Nadzór opiekuńczy	Nadzór nad nieletnim	Nadzór nad leczeniem odwykowym
W sprawach: - małżeńskich (art. 434 k.p.c. w zw. z art 56 §2, 58 §1 i 61 ¹ §2 k.r.io.)(<i>Ustawa z 25 lutego 1964 r., Kodeks rodzinny i opiekuńczy</i> , pos. 59.)	1. jako środek zabezpieczający – art. 109 §1 krio w zw. z art. 732 i 755 §1 k.p.c.	1. jako środek tymczasowy – art. 26 upn.	art. 31 ustawy z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi (<i>Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi</i> , pos. 230.)

Tabela 1. Zadania kuratorów rodzinnych (cd.)

Wywiad środowiskowy	Nadzór opiekuńczy	Nadzór nad nieletnim	Nadzór nad leczeniem odwykowym
<ul style="list-style-type: none"> - o zezwolenie na zawarcie małżeństwa (art. 561¹ k.p.c.) - o rozstrzygnięcie w istotnych sprawach rodziny (art. 565¹ k.p.c.) - opiekuńczych małoletnich (art. 570¹ k.p.c.) - o przysposobienie dziecka (art. 9 Europejskiej Konwencji o przysposobieniu dzieci) - w postępowaniu wyjaśniającym i rozpoznawczym w sprawach nieletnich (art. 24 u.p.n.), - w postępowaniu wykonawczym w sprawach nieobjętych nadzorem: o zachowaniu się podopiecznego po wydaniu orzeczenia, gdy sąd opiekuńczy powziął wiadomość o zdarzeniu uzasadniającym wszczęcie postępowania z urzędu, oraz w toku postępowania wykonawczego (art. 570¹ §1¹ k.p.c.), - ustanowienia opieki lub kurateli i prowadzonego w tych sprawach postępowania wykonawczego w celu ustalenia możliwości lub sposobu sprawowania opieki lub kurateli oraz warunków życiowych osoby, której postępowanie dotyczy (art. 570^{1a} k.p.c.), - ustalenia okoliczności wskazujących na nadużywanie alkoholu przez osobę, której postępowanie dotyczy, oraz zakłócania przez nią spokoju lub porządku publicznego, a także jej relacji w rodzinie, zachowania się w stosunku do małoletnich i stosunku do pracy (art. 30a ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi), - zmiany postanowienia w zakresie rodzaju zakładu leczenia odwykowego w czasie trwania obowiązku poddania się leczeniu (art. 34 ust. 2); oraz w przypadku decyzji o ustaniu obowiązku poddania się leczeniu przed upływem okresu, na jaki był wyznaczony (art. 34 ust. 4 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi), - ustalenia warunków życiowych osoby, której postępowanie dotyczy, oraz jej funkcjonowania w środowisku - art. 42a ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (<i>Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego</i>, tekst jednolity: Dz. U. z 2017 r. poz. 882.); - wywiady kontrolne przeprowadzane w nadzorach sprawowanych przez kuratorów społecznych oraz inne uprawnione osoby (art. 11 pkt 4 u. o k.s., §5 pkt 2 r. upr.kur.sąd.). 	<p>2. jako środek ograniczenia władzy rodzicielskiej</p> <p>- art. 109 §2 krio</p>	<p>2. jako środek samoistny</p> <p>- art. 6 pkt 5 u.p.n.</p> <p>3. jako środek „probacyjny” przy zawieszeniu umieszczenia w zakładzie poprawczym - art. 11 §2 upn</p> <p>4. przy warunkowym zwolnieniu - art. 87 §2 upn</p> <p>5. przy warunkowym odstąpieniu od umieszczenia w zakładzie poprawczym (art. 88 §2 u.p.n.)</p>	

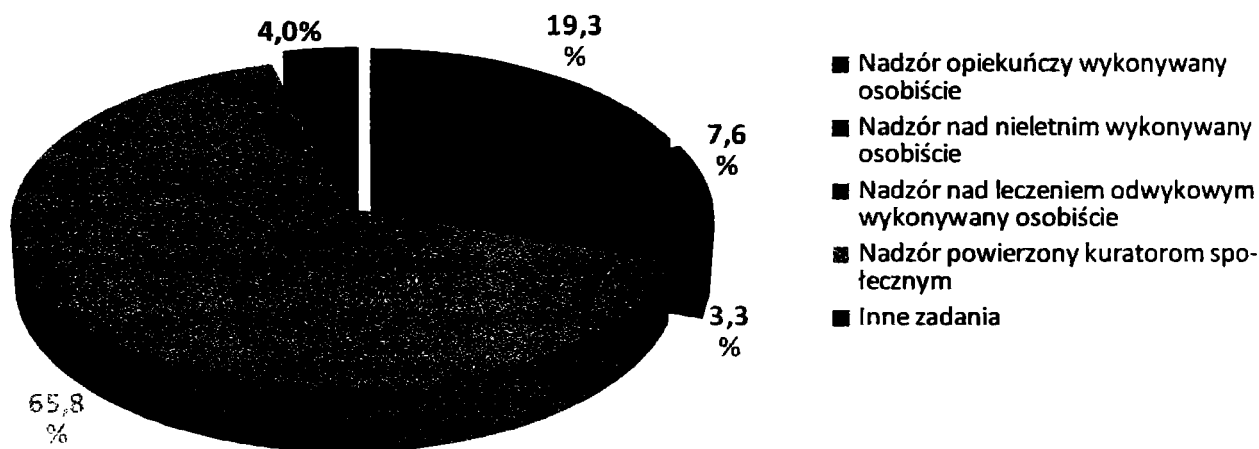
Źródło: Opracowanie własne

narkomanii oraz przemocy w rodzinie. Współpracuje z organizacjami pozarządowymi i podmiotami leczniczymi. Ma także unikalną możliwość prowadzenia oddziaływań grupowych w ramach ponad 100 ośrodków kuratorskich, w których uczestnikami na koniec 2020 r. było 1350 nieletnich (tabela 1).

Ponadto do zadań kuratora rodzinnego należą także:

- 1) składanie wniosków o modyfikację orzeczeń,
- 2) obecność podczas ustanowionych przez sąd kontaktach rodziców z dziećmi (art. 97§2 i art. 109 k.r. i o.),
- 3) przymusowe odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej (art. 598⁶-598¹² k.p.c.).
- 4) umieszczenie w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej (art. 598¹³ k.p.c.).

Struktura referatu kuratora rodzinnego



Wykres 1. Zadania wykonywane przez kuratorów rodzinnych – uśredniony referat na dzień 31.12.2020 r.

Źródło: Opracowanie własne (na podstawie *Sprawozdania MS-S40 z działalności kuratorskiej służby sądowej*).

- 5) współpraca z sądem rodzinnym, z powiatowym centrum pomocy rodzinie (art. 109 §4 k.r.io.) oraz jednostkami pomocy społecznej, w sprawach opiekuńczych małoletnich umieszczonych w środowisku zastępczym – w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej, kierowanie i praca w ośrodku kuratorskim.

Cechą charakterystyczną kurateli rodzinnej, w odróżnieniu od kurateli dla dorosłych, jest to, że kuratorzy zawodowi nadal korzystają ze znacznej pomocy kuratorów społecznych, nadzorując ich pracę. Kuratorzy społeczni realizują niemal 66% wszystkich nadzorów ustanowionych przez sąd.

W zakresie zadań kuratora określonych mianem „inne” wyróżniamy:

- 1) udział kuratora w kontaktach rodziców z dzieckiem,
- 2) odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej (art. 598⁶⁻¹³ k.p.c.),
- 3) Nwo – kontrola zobowiązań nałożonych na nieletnich i rodziców,
- 4) udział w pracach zespołów interdyscyplinarnych i grupach roboczych na podstawie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,
- 5) kierowanie ośrodkiem kuratorskim oraz prowadzenie w nim zajęć.

Najliczniej wykonywanym przez kuratorów rodzinnych zadaniem są wywiady środowiskowe, których to w całym 2020 r. kuratorzy sądowi wykonali 297 516, z czego 254 721 wykonali kuratorzy zawodowi (85,6%) a pozostałe w liczbie 42 795 kuratorzy społeczni (14,3%) (Sprawozdanie MS-S40 z działalności kuratorskiej służby sądowej za 2020 r.).

Natomiast jednym z najtrudniejszych zadań, z punktu widzenia merytorycznej złożoności, emocjonalnego zaangażowania oraz nierzadko medialnego zainteresowania, jest odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej.

Z kolei udział kuratora w kontaktach rodziców z dziećmi należy do najbardziej kontrowersyjnych z uwagi na brak szczegółowych regulacji prawnych dotyczących uprawnień kuratora, będącego wyłącznie obserwatorem uprawnień realizowanych przez rodziców wobec dziecka, co od dekad budzi wiele emocji wśród kuratorów sądowych (Lewicka-Zelent and Lasota, 2018).

Mając na uwadze tak rozbudowane i znaczące zadania kuratorów rodzinnych, niewątpliwie interesującym jest zweryfikowanie opinii samych zainteresowanych na temat ich pracy. To unikalne spojrzenie profesjonalistów na poziom własnej świadomości sukcesu, występujących problemów natury organizacyjnej oraz relacji interpersonalnych z podopiecznymi, a także zdiagnozowanych potrzeb, zasługuje na to by bliżej im się przyjrzeć.

3. Podstawy metodologii badań własnych

Celem prymarnym badania było poznanie opinii zawodowych kuratorów rodzinnych na temat wybranych aspektów wykonywanej przez nich pracy.

Do problemu głównego „Na jakie pozytywne i negatywne aspekty swojej pracy wskazują zawodowi kuratorzy rodzinni?” sformułowano następujące pytania szczegółowe:

- 1) Jakie pozytywne aspekty swojej pracy dostrzegają badani kuratorzy?
- 2) Jakie trudności w swojej pracy dostrzegają badani kuratorzy?
- 3) Jak jest poczucie bezpieczeństwa badanych kuratorów?
- 4) Jaką rolę odgrywają kuratorzy społeczni w opinii badanych zawodowych kuratorów rodzinnych?
- 5) Jakie zmiany legislacyjne związane z pracą kuratora rodzinnego proponują badani w celu podniesienia skuteczności prowadzonych przez nich oddziaływań?
- 6) Jakie negatywne oraz pozytywne skutki pandemii dostrzegają badani kuratorzy w swojej pracy?

W badaniu własnym zastosowano wywiad indywidualny, jawny i skategoryzowany. Osobom badanym przedstawiono cel badania oraz zostały zapewnione o anonimowości uzyskanych wyników.

Wyboru uczestników wywiadu dokonano w sposób celowy – do badania wytypowano osoby ze stopniem zawodowym kuratora specjalisty z uwagi na duże doświadczenie zawodowe i możliwość uzyskania wielu cennych wskazówek związanych ze zwiększeniem skuteczności podejmowanych przez nich oddziaływań wobec podopiecznych.

Badania przeprowadzono w grudniu 2020 roku i styczniu 2021. W wywiadach wzięło udział 13 kuratorów zawodowych ze stopniem kuratora specjalisty, którzy byli zatrudnieni w 10 sądach okręgowych znajdujących się na terenie całej Polski.

Większość osób badanych stanowiły kobiety (n=9). Ich średnia wieku wyniosła 49 lat i 3 miesiące. Najmłodsza osoba miała 40 lat, a najstarsza 59 lat. Średnia ich stażu pracy w zawodzie wyniosła 18 lat i 5 miesięcy. Wykształcenie pedagogiczne miało siedem osób. Trzech kuratorów ukończyło studia z zakresu resocjalizacji. Dwie osoby były absolwentami kierunku socjologia, a pozostałe (n=4) były absolwentami studiów nauczycielskich.

4. Pozytywne aspekty pracy w opinii kuratorów rodzinnych

Kuratorzy rodzinni, uczestniczący w wywiadach, wskazali na dwa wiodące pozytywne aspekty swojej pracy. Większość z nich odczuwa satysfakcję, gdy udaje się im zaobserwować korzystną zmianę u podopiecznych, czyli dostrzegają efekty podejmowanych działań.

„W wielu sprawach udaje mi się spowodować, że małoletnia osoba kontynuuje naukę”; „W wyniku podejmowanych działań przez kuratora w życiu wielu osób zachodzą pozytywne zmiany, które wpływają na ich dalsze życie. Dzięki prowadzonym działaniom resocjalizacyjno-wychowawczym i profilaktycznym, bardzo często udaje się ochronić podopiecznego przed negatywnymi skutkami jego zachowania”; „Satysfakcja z owoców pracy”; „Bycie kuratorem nauczyło mnie cieszenia się z drobnych zmian”; „Zadowolenie z małych sukcesów resocjalizacyjnych”

Do najważniejszych walorów pracy z rodziną, gwarantujących skuteczność, kuratorzy zaliczają system czasu pracy.

„Nienormowany czas pracy i możliwość odwiedzania rodzin w godzinach wieczornych, czego brakuje pracownikom OPS”; „Ustrojowe usytuowanie kuratora sądowego w organizacji sądu powszechnego jako merytorycznego podmiotu podlegającego przede wszystkim prezesowi sadu, a nie sędziom, z zapewnioną autonomią podejmowania działań, za które każdy kurator ponosi odpowiedzialność”; „Możliwość zarządzania swoim czasem”

Kuratorzy odczuwają zadowolenie, gdyż mogą pomagać ludziom.

„Możliwość służby i pomocy potrzebującym”; „Cieszę się, że mogę pomagać ludziom”; „Pomoc drugiemu”; „Satysfakcja, że pomogło się choć jednej osobie”; „(...) udzielanie takiego wsparcia, aby podopieczni w perspektywie zaczęli sami sobie dawać radę”; „Jednym z pozytywnych, a jednocześnie najważniejszym aspektem pracy kuratora zawodowego jest pomoc rodzinie lub nieletniemu w jego codziennym funkcjonowaniu społecznym”.

Kuratorzy odnoszą również osobiste korzyści z podejmowanych działań, nieustannie się rozwijając – „możliwość wszechstronnego rozwoju”, odczuwają zadowolenie z kontaktu z innymi ludźmi – „Bardzo lubię kontakt z ludźmi, pomoc terapeutyczną i cenę swoją obecną pracę”, dobrze czują się w miejscu pracy – „Bardzo dobra atmosfera pracy wśród kuratorów i w sekretariacie”

Zwrócili uwagę na jeszcze inne cenne walory wykonywanej przez nich pracy tj.: „zaufanie społeczne do osoby kuratora”; „chęć pomocy dla kuratora przy wykonywaniu czynności służbowych”; „utrzymywanie kontaktu z podopiecznym po zakończeniu nadzoru”

5. Trudności, na jakie napotykają kuratorzy rodzinni

Uczestnicy wywiadu wskazali na trudności, na jakie najczęściej napotykają w swojej pracy, a które mają wpływ na skuteczność podejmowanych przez nich oddziaływań. Analiza ich wypowiedzi umożliwiła wyodrębnienie trzech zasadniczych grup czynników tkwiących w: podopiecznych, ich rodzinach i nieprawidłowościach natury legislacyjno-organizacyjnej. Szczegółowe przykłady zamieszczono na schemacie.

Wypowiedzi uczestników wywiadu świadczą o wielu trudnościach, na jakie napotykają w swojej pracy. Jest ich równie dużo w samych podopiecznych, ich rodzinach, ale i czynnikach legislacyjno-organizacyjnych. Według kuratorów rodzinnych tylko dokonanie zmian w ich obrębie umożliwia skuteczną reali-

Czynniki tkwiące w podopiecznych

niski stopień motywacji do zmian

brak realizacji obowiązku szkolnego

Czynniki tkwiące w rodzinach

nadmierna ochrona podopiecznych

Czynniki legislacyjno-organizacyjne

brak specjalistów psychologów, terapeutów uzależnień, możliwości uczestniczenia w terapii rodzinnej, matrzynskiej

brak możliwości warunkowego zawieszenia wykonania środka wychowawczego w postaci umieszczenia w MOS z jednoczesnym oddaniem pod nadzór kuratora

przebieg pozwalający osobie uzależnionej bez konsekwencji odmówić leczenia odwykowego pomimo postanowienia Sądu i dowiedzenia osoby uzależnionej do OLO

zając ich zadań zawodowych. Według nich duże znaczenie odgrywa efektywna współpraca z innymi podmiotami i specjalistami.

„Jeśli pedagodzy szkolni, GOPS/MOPS oraz asystenci rodziny rzetelnie pracują z daną rodziną to zdecydowanie ułatwia to prowadzenie nadzoru i jego skuteczność”; „Uważam, że na skuteczność oddziaływań wychowawczo-resocjalizacyjnych i profilaktycznych wpływa pozytywnie sprawny i szybki przepływ informacji między przedstawicielami instytucji pracującymi z tą samą rodziną m.in. pracownikiem socjalnym, asystentem rodziny, dzielnicowym, koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej itp., ponadto ujednoczenie wspólnych oddziaływań, konsekwencja w pracy, jasne precyzowanie oczekiwań w stosunku do podopiecznych w zakresie oczekiwanych zmian w sposobie ich funkcjonowania”.

6. Poczucie bezpieczeństwa kuratorów rodzinnych

Analiza wypowiedzi kuratorów rodzinnych skłania do wniosku, że większość z nich nie czuje się bezpieczna w pracy. Jedynie czterech z nich ma poczucie bezpieczeństwa z uwagi na otrzymywane urządzenia do odstraszenia psów czy gaz „W mojej jednostce zostały podjęte działania mające na celu bezpieczeństwo kuratorów. Kuratorzy zostali wyposażeni w urządzenia „Bezpieczny kurator”, a także w urządzenie do odstraszenia psów, a także w miotacze gazu pieprzowego”, pracę w parach lub pomoc policjanta lub pracownika socjalnego („W sprawach trudnych, np. przy wykonywaniu czynności związanych z odbiorem dziecka pracujemy po dwóch kuratorów, jeśli czujemy się niepewnie w danym środowisku prosimy o obecność drugiego kuratora a częściej policję lub pracownika socjalnego, każdy z kuratorów dość dobrze zna środowisko pracy, posiadamy gaz, nadto dużo sytuacji jest nieprzewidywalnych i żadne zabezpieczenia nie pomogą, trzeba kierować się zdrowym rozsądkiem, wykorzystywać doświadczenie starszych kolegów, czerpać informacje z policji, GOPS/MOPS”), a także posiadane kompetencje radzenia sobie w sytuacjach trudnych „Dotychczas czułam się bezpiecznie, odbyłam szkolenia z zakresu bezpieczeństwa”.

Niemniej jednak dwie osoby podkreślają, że poczuły się bardziej zagrożone w czasie pandemii: „Podczas trwania pandemii zostały wydane zarządzenia przez Prezesa Okręgowego dotyczące głównie pracy zdalnej, by nie doprowadzać do rozwoju pandemii. W październiku 2020 r. KO (przyp. Kurator okręgowy) domagała się od członków zespołu, by wbrew zarządzeniom Prezesa SO udawali się w miejsca zamieszkania podopiecznych, nie bacząc na możliwość zarażenia”.

Pozostałych 9 kuratorów wyraziło obawy o swoje życie czy zdrowie. Nie czują się bezpieczni, pracując w terenie – „Nie, nie czuję się bezpieczna przy wykonywaniu pracy poza budynkiem sądu”. Proponują konkretne rozwiązania w tym zakresie, opisywane także w literaturze przedmiotu (Hołyst and Wojtera, 2013): przekazywanie informacji kuratorom o niebezpiecznych podopiecznych: „sekretariat powinien mieć dostęp w systemie do informacji z wszystkich wydziałów i policji o osobach, które mogą być niebezpieczne (...) O tym kurator powinien być informowany przy zleceniu przeprowadzenia wywiadu”:

pracę w parach: „(...) wywiad powinien być przeprowadzany przy wsparciu policji, lub przynajmniej w obecności drugiego kuratora” „Praca w pojedynkę (inne służby w składach dwuosobowych, co ma też znaczenie dla dowodów w późniejszym postępowaniu karnym) w rozległym terenie, często przysiółki zlokalizowane w terenie leśnym” „W przypadkach szczególnych wykonywanie obowiązków (wywiadu, nadzoru) przy wsparciu 2 kuratora”;

wsparcie psychologiczne: „brak zapewnienia wsparcia psychologicznego”;

zmianę w karcie oceny ryzyka zawodowego: „Karta oceny ryzyka zawodowego powinna obejmować kompleksową pracę kuratora zwłaszcza w terenie (terenowo-biurowy charakter pracy) z szacowaniem ryzyka zawodowego (np. czynna napaści, groźby karalne, pogryzienie przez psy, owady, insekty, zarażenie koronawirusem itd.)”;

uciążliwe kary dla sprawców napaści na kuratorów: „państwo powinno bezwzględnie karać sprawców czynnej napaści, gróźb karalnych na funkcjonariuszy publicznych (model amerykański). Nie uderzę policjanta, kuratora, bo wiem, że sąd orzeknie mi co do zasady maksymalną karę pozbawienia wolności”;

wyposażenie kuratora w konkretne narzędzia ochrony: „nie posiadam żadnych narzędzi, które dbałyby o moje bezpieczeństwo przy wykonywaniu pracy w terenie (telefonu, służbowego samochodu, alarmowego zestawu przywołującego, sygnalizatorów odstrasżających zwierzęta itp.)” „Wskazane jest objęcie kuratorów zawodowych programem „Bezpieczny kurator”, co wiąże się z wyposażeniem kuratorów w urządzenia monitorujące GPS wraz z przyciskiem alarmowym, umożliwiającym uruchomienie procedury interwencyjnej w razie zagrożenia”

7. Rzeczywista i oczekiwana rola kuratorów społecznych

Uczestnicy wywiadu zostali poproszeni o podzielenie się swoimi opiniami na temat roli pełnionej przez kuratorów społecznych.

Według zdecydowanej większości kuratorów zawodowych kuratorzy społeczni właściwie wywiązują się ze swoich obowiązków:

„Biorąc pod uwagę wykształcenie oraz obciążenie kuratora społecznego, obecna rola kuratora społecznego wydaje się być wystarczająca”; „Jego rola powinna być utrzymana na obecnym poziomie”; „Obecna rola i sposób wywiązania się kuratora społecznego z jego zadań mi odpowiada”; „W moim referacie współpraca między kuratorem zawodowym oraz społecznym układa się w moim odczuciu we właściwy sposób”; „Kurator społeczny pełni funkcję w zakresie w jakim został do niej powołany, jest elementem sądowego wykonywania orzeczeń, ściśle współpracuje z kuratorem zawodowym, na bieżąco monitoruje sytuację w nadzorach, sygnalizuje zasadność składania konkretnych wniosków. Uważam, że jego rola powinna być utrzymana na obecnym poziomie”.

Kuratorzy zawodowi wskazali, że kuratorzy społeczni zazwyczaj dobrze realizują swoją rolę, choć zdarzają się i tacy, którzy nie wykazują zaangażowania, mają ograniczony kontakt z podopiecznymi, nie weryfikują informacji z różnych źródeł. „Większość kuratorów społecznych traktuje realizowane nadzory powierzchownie, często nieterminowo składa sprawozdania i karty czynności, a pracę z podopiecznymi ogranicza do 1 kontaktu w miesiącu. Powoduje to konieczność przejmowania przez kuratorów zawodowych trudniejszych do prowadzenia spraw”.

Pożądaną rolę kuratora społecznego osoby uczestniczące w wywiadzie sprowadziły do:

wspierania kuratora zawodowego: „Kurator społeczny winien wspierać kuratora zawodowego w prowadzeniu spraw” „Korpus kuratorów społecznych, co do których stawiane są bardzo wysokie wymagania kompetencyjne, przede wszystkim wspiera w wykonywaniu zadań określonych w art.1 u.o.k.s kuratorów zawodowych”;

zaangażowania się w pracę z podopiecznymi: „Kurator społeczny (...) wykazuje zaangażowanie w sprawach podopiecznych jest nieodłącznym elementem resocjalizacji”;

współpracy z kuratorem zawodowym: „(...) na bieżąco informować o sytuacjach w prowadzonym nadzorze, uzgadniać z kuratorem zawodowym podejmowane działania i ich celowość”. „Współpraca między kuratorem zawodowym i społecznym w dużej mierze uzależniona jest od kuratora zawodowego, który monitoruje pracę kuratora społecznego”;

prowadzenia spraw „łatwych”: „Nadal powinien mieć możliwość robienia wywiadów rozwodowych i w sprawach opiekuńczych”. „(...), że będzie prowadził tzw. sprawy Alk i Nw”. „Sprawy trudne zawsze powinien prowadzić kurator zawodowy”;

odbierania poczty służbowej i przesyłania dokumentacji w formie elektronicznej w czasie pandemii: „W związku z pandemią pomocne byłoby dopuszczenie kuratorów do poczty służbowej by umożliwić kuratorom zawodowym i społecznym przesyłanie informacji służbowych i sprawozdań z wywiadów drogą elektroniczną”;

wspierania i kontrolowania podopiecznych oraz prowadzenia oddziaływań resocjalizacyjnych: „Od kuratora społecznego nadzorowani wymagają by pełnił rolę mediatora, asystenta rodziny, korepetytora, terapeuty uzależnień a powinien wspierać, egzekwować, prowadzić działania resocjalizacyjno – profilaktyczne”

Konkludując, kuratorzy zawodowi opowiadali się za zawodowo-społecznym modelem kurateli sądowej w Polsce. „Wskazać należy, że przy kształtowaniu rzeczoności korpusu szczególnego znaczenia nabiera wykształcenie (pedagog, psycholog, policjant, terapeuta itd.) kuratora zawodowego i jego rzeczywiste umiejętności. Pozwoli to kształtować specjalizację w zakresie sprawowanych nadzorów np. terapeuta prowadzi nadzór „alkoholowy”, psycholog – opiekuńczy itd. Kuratela jednak powinna ewaluować w kierunku kurateli zawodowej z elementem kurateli społecznej; nie powinniśmy przechodzić na całkowity model kurateli zawodowej, kuratorzy społeczni jak „czynnik społeczny” realizują z prawa wynikające normy – udział przedstawicieli społeczeństwa w sądach (ławnicy – skład orzekający, kuratorzy społeczni – wykonywanie orzeczeń sądów)”. „Moim zdaniem powinno być zdecydowanie więcej kuratorów zawodowych, a tym samym mniej społecznych. Docelowo: kuratela zawodowo – społeczna”. Niemniej jednak „(...) kuratela społeczna ma sens jedynie w sytuacjach w których rolę tę pełnią osoby kompetentne, odpowiedzialne i zaangażowane”

Tylko jeden z kuratorów, który dokonał krytyki pracy kuratorów społecznych stwierdził: „W Polsce powinna funkcjonować kuratela zawodowa. Nie widzę już od dawna (1994r.) roli w systemie kurateli sądowej dla kurateli społecznej”

8. Zmiany legislacyjne proponowane przez kuratorów rodzinnych

Kuratorzy rodzinni zaproponowali wprowadzenie pewnych zmian w przepisach prawnych, które dotyczą wykonywanego przez nich zawodu. W pierwszej

grupie proponowanych zmian legislacyjnych znalazły się te dotyczące podniesienia komfortu ich pracy:

podwyżka wynagrodzenia (n=2);

jasne kryteria awansowe;

zwiększenie bezpieczeństwa pracy kuratorów (n=3);

zmniejszenie obciążenia pracą kuratorów zmiana „Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie standardów obciążenia pracą kuratora zawodowego” (n=2);

jasne kryteria oceny i kontroli pracy kuratorów „Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie nadzoru administracyjnego nad działalnością administracyjną sądów powszechnych z dnia 20 grudnia 2012 r. (Dz.U. z 2013 r., poz. = pos. 69) – wprowadzenie zasad przeprowadzenia czynności kontrolnych przez kuratorów okręgowych (wizytacje, lustracje)” „zasady kryteria oceny i odwołalnie się do oceny” (n=3);

„zmiany w organizacji poprzez wprowadzenie zastępcy kierownika, ale nie jako osoby funkcyjnego tylko zastępującej na czas nieobecności”;

uszczegółowienie zakresu obowiązków i uprawnień kuratorów rodzinnych „Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych” „by kurator zawodowy rodzinny miał prawo do składania wniosków formalnych, by mógł być stroną w sprawie” (n=2);

poprawę przepisów dotyczących sporządzania wywiadów (np. ryczałt rekompensujący koszty, „Proponuję wliczenie wywiadów środowiskowych do obciążenia pracy kuratora zawodowego”);

prawne uregulowanie statusu kuratora rodzinnego (n=2);

zapewnienie wsparcia kuratorom rodzinnym („Zapewnienie kuratorom pomocy prawnej, gdyż kuratorzy dość często są ofiarami przemocy ze strony podopiecznych”. „(...) wpisanie kuratora na listę zawodów wykonywanych w trudnych warunkach, dostęp do superwizji i wsparcia psychologicznego”).

W drugiej grupie przepisów znalazły się propozycje, które powinny zwiększyć efektywność działań podejmowanych przez kuratorów rodzinnych np.:

skierowania do MOS (umożliwienie tego sądowi);

skierowania do MOW („Wprowadzenie możliwości stosowania środka wychowawczego w postaci skierowania do MOW w zawieszeniu, tak by nieletni odczuł szybko konsekwencje i przy braku poprawy jego zachowania mógł być w trybie pilnym umieszczany w MOW”.);

poszerzenia grona beneficjentów ośrodków kuratorskich („Wprowadzenie zmian w Kodeksie Rodzinnym umożliwiających kierowanie

małoletnich do Ośrodków Kuratorskich w postępowaniach opiekuńczych” „Zmiana Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie ośrodków kuratorskich z dnia 5 października 2001 r. i powrót do stanu sprzed wprowadzeniem tego aktu w przedmiocie możliwości umieszczania małoletnich, których rodzicom ograniczono władzę rodzicielską”. [n=2]);

ustawowego uregulowania postępowania wykonawczego w sprawach opiekuńczych (np. „aby można było wzywać do Sądu nadzorowanych ze spraw opiekuńczych” [n=2]);

„zlikwidowania nadzorów kuratora związanych z nałożeniem obowiązku podjęcia leczenia odwykowego, uważam, że takie nadzory są nieskuteczne, nieefektywne, zabierają niepotrzebnie czas dla kuratora, w mojej ocenie przedstawiciele MGKRPA powinny prowadzić całe postępowanie wobec tych osób, łącznie z kierowaniem ich na leczenie odwykowe”;

prowadzenia postępowania wykonawczego wobec nadzorów opiekuńczych przez OPS, są odpowiednio przygotowane i mają większy wachlarz narzędzi do pracy z rodziną m.in.: asystent rodziny, pomoc finansowa, rzeczowa, żywnościowa itp., monitorują rodziny w związku z wszczęciem i prowadzeniem procedury „Niebieskiej Karty”, mają uprawnienia interwencyjnego zabezpieczenia małoletnich w pieczy zastępczej”

zmian w Ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich (np. „narzędzi i szybkości ich stosowania wobec nieletnich”; n=3);

uregulowania spraw kontaktów rodzica z dzieckiem w obecności kuratora (n=4);

usprawnienia współpracy różnych podmiotów z kuratorami rodzinnymi „Zapewnienie kuratorom zawodowym, poprzez odpowiednie porozumienia z podmiotami leczniczymi, szybkiej i specjalistycznej pomocy medycznej po zaistniałych wypadkach i zdarzeniach w pracy”;

wzmocnienia reprezentatywnej funkcji kuratorów rodzinnych („działania na zewnątrz, promowanie kurateli sądowej, edukacja prawna partnerów społecznych itd”).

9. Negatywne i pozytywne skutki pandemii w pracy kuratorów rodzinnych

Kuratorzy rodzinni wskazali na negatywne skutki pandemii w zakresie podejmowanych przez nich oddziaływań w aspekcie prowadzonych spraw.

W sprawach związanych z nadzorem nad nieletnimi zauważyli oni kilka niekorzystnych zjawisk. Jedenaście z trzynastu osób twierdzi, że dostrzega zagrożenia wynikające z braku osobistego kontaktu z podopiecznymi. Nie mają oni możliwości skontrolowania sposobu ich zachowania zarówno w sytuacjach rodzinnych, jak i nauczania zdalnego. Poza tym uzyskują oni ograniczone informacje do wywiadów środowiskowych, pozbawione ważnych danych np. od sąsiadów podopiecznych „(...) uniemożliwia pozyskanie informacji z wielu źródeł o aktualnym społecznym funkcjonowaniu”. Nie mają również możliwości zweryfikowania tych informacji („często opieranie się na niesprawdzonych informacjach” (n=4), „nie można było zweryfikować informacji w środowisku (...)” Oznacza to, że prowadzone diagnozy mogą być mało szczegółowe i niekompletne „Prowadzenie nadzorów przez kuratorów poprzez formę zdalną nie jest tak skuteczne jak bezpośredni kontakt z podopiecznym w jego środowisku z możliwością obserwacji, ale też możliwy”. Dodatkowo deficyty kontaktu bezpośredniego przyczyniają się do podejmowania przez podopiecznych próby manipulowania kuratorem. „Kurator jest narażony na manipulację, a kontakt telefoniczny raczej nie wystarczający”. (n=2).

Wszystkie wskazane ograniczenia przyczyniają się do obniżania jakości podejmowanych oddziaływań kuratorów sądowych. Bywa, że kuratorzy nie podejmują żadnych działań („Nieletni bardzo często pozostają bez pożądanych oddziaływań wychowawczo – resocjalizacyjnych”) lub prowadzą je, ale w sposób zredukowany „(...)ograniczenie zajęć w Ośrodku Kuratorskim oraz innych zajęć pozalekcyjnych”. Poza tym również dostęp podopiecznych do innych specjalistów często jest niemożliwy „Nie ma możliwość kontynuowania terapii, uczestnictwa w zajęciach np. świetlicy terapeutycznej czy placówce wsparcia dziennego, utrudnienia w dostępie do specjalistów” Oznacza to równocześnie, że kurator rodzinny nierzadko nie może liczyć na współpracę z innymi profesjonalistami, np. „brak możliwości prowadzenia czynności w szkołach (w większości)” (n=3).

Niestety poza tym, że podopieczni nie rozwijają się, u niektórych obserwowany jest regres: „Ograniczona możliwość kontaktów osobistych kuratora z podopiecznymi w terenie często powoduje powrót nadzorowanych do poprzednich zachowań”. Jest to wynik m.in. tego, że kuratorzy nie są w stanie kontrolować ich, wykonywanych przez nich zobowiązań i obowiązków: „Brak kontroli sprzyja niewywiązywaniu się przez podopiecznych z określonych zadań”; „wykorzystywanie w/w argumentów przez podopiecznych przez co czują się bezkarni” (n=4).

Dodatkowo uczestnicy wywiadu zwrócili uwagę na inne utrudnienia w swojej pracy w czasie pandemii, które dotyczą wszystkich rodzajów spraw, jakimi zajmują się. Oprócz tego, że dostrzegają najbardziej negatywne skutki braku

bezpośredniego kontaktu z podopiecznymi, zauważają, że ich podopieczni jako osoby o specyficznych potrzebach pozbawione są ich wsparcia: „Osoby, wobec których prowadzone jest postępowanie opiekuńcze, mają ograniczone możliwości do kontaktu z kuratorem w sprawach trudnych, wymagających obecności osobistej kuratora” W sprawach opiekuńczych można mówić nawet o zagrożeniu zasady dobra dziecka „(...) Działania te skutkują niewłaściwą opieką nad małoletnimi oraz wypełnianiem obowiązków rodzicielskich w sposób zagrażający dobru małoletnich”. a w innych sprawach – praw pacjenta: „brak możliwości skierowania do ośrodka leczenia uzależnień”, „ograniczenie możliwości leczenia odwykowego i wydłużenie kolejek”, co przyczynia się m.in. do „powrotu do nadużywania alkoholu”

Na aspekt bezpieczeństwa kuratorów rodzinnych zwróciły uwagę 2 osoby. „W okresie pandemii najważniejsze bezpieczeństwo wszystkich obywateli. To jest priorytet – w analizowanym przypadku – bezpieczeństwo kuratorów sądowych, którzy funkcjonują w określonym lokalnym systemie społecznym”, a niestety ograniczona jest pomoc Policji ze względu na wykonywanie przez nich zadań bezpośrednio związanych z Covid-19 – „niewielka pomoc ze strony Dzielnicowego KPP, zajętego sprawdzaniem kwarantanny”. Również zmieniły się warunki pracy kuratorów, którzy wiele zadań wykonują zdalnie, co powoduje, że współdzielą ze sobą swoje pokoje, które wcześniej były używane rzadziej przed pandemią z uwagi na częstą pracę w terenie: „Od kilku miesięcy w związku z trwaniem pandemii zmieniły się moje warunki pracy. Pokój, który miałam do dyspozycji, jest obecnie przeznaczony do rozmów z podopiecznymi, jest to tzw. „brudny pokój”. Obecnie wraz z 2 koleżankami jestem we wspólnym gabinecie, mam wspólne z jedną z nich biurko, komputer, szafę na akta. Nie ma dnia, bym była sama na dyżurze. Są rozliczne trudności techniczne, wymagające ciągłej pomocy informatyków. Tracę w pracy bardzo dużo czasu na sprawy niemerytoryczne”

Ośmiu kuratorów uczestniczących w wywiadzie nie dostrzega pozytywnych skutków pandemii w ich pracy zawodowej. Niemniej jednak dwóch z nich obserwuje zwiększoną aktywność podopiecznych w zakresie nawiązywania kontaktów internetowych i telefonicznych z nimi. Jedna z wypowiedzi sugeruje, że dzieje się tak z uwagi na większą ilość czasu wolnego osób pracujących zdalnie „Więcej czasu na rozmowy, niektóre osoby chętniej rozmawiały przez telefon, miały więcej czasu, bo nie pracowały zawodowo”. Aczkolwiek inna przyczyna tkwi w potrzebie wsparcia emocjonalnego czy informacyjnego podopiecznych. Przy ograniczonych kontaktach mogą szukać kontaktu z inną osobą „Większa aktywność internetowa i telefoniczna podopiecznych, z własnej inicjatywy kon-

taktują się z kuratorem, informują o swojej sytuacji życiowej”. Mogą chcieć porozmawiać z kuratorem i podzielić się swoimi odczuciami.

Inny kurator zauważył, że nieletni nad którym sprawuje nadzór poprawił swoje wyniki w nauce i ma większą frekwencję podczas lekcji on-line.

Warte pogłębienia jest stwierdzenie jednego z kuratorów – „więcej czasu rodzice małoletnich dzieci spędzają w domu”. Pytanie dotyczy tego, czy zawsze następuje „ograniczenie ewentualnej przemocy w rodzinie i nadużyć wobec małoletnich” z uwagi na wzmocnione więzi, czy raczej jest to okazja do stosowania przemocy „przy zamkniętych drzwiach”.

Poza tym sytuacja epidemiczna przyczyniła się do zmniejszenia obciążenia sprawami. „Obciążenie jest mniejsze w stosunku do lat ubiegłych w związku z sytuacją epidemiczną w kraju”. Wydaje się jednak, że jest to wyłącznie sytuacja przejściowa. Prawdopodobnie liczba spraw ponownie będzie wzrastać w okresach, w których instytucje będą działać bez ograniczeń sanitarnych.

10. Podsumowanie

Uzyskane wyniki wywiadów przeprowadzonych z kuratorami rodzinnymi świadczą o ich realnej ocenie sytuacji zawodowej. Potrafią wskazać walory swojej pracy, w większości związane z udzielaniem wsparcia rodzinom, ale dostrzegają również pewne ograniczenia, które hamują efekty podejmowanych przez nich działań. Analizują trudności, z jakimi spotykają się z perspektywy podopiecznych, ich środowiska rodzinnego oraz niedoskonałości w przepisach prawnych. Warto dostrzec autokrytykę własnego warsztatu pracy i poziomu swoich kompetencji przez respondentów. Ocenę poczucia bezpieczeństwa także można uznać za adekwatną w aspekcie dostrzegania realnych zagrożeń wynikających z realizacji aktów prawnych regulujących sposób realizacji ich zadań zawodowych. Przy tak wysokim poziomie świadomości kuratorów rodzinnych, uzyskano konkretne wskazania co do obszarów zmian legislacyjnych, które z punktu widzenia badanych przyczyniłyby się do poprawy ich warunków pracy i zwiększenia skuteczności podejmowanych oddziaływań. Nie bez znaczenia są uwagi kuratorów rodzinnych na temat ich pracy w czasie pandemii, której kolejne odsłony obserwujemy.

Praca kuratorów rodzinnych jest niezwykle istotna we wsparciu rodzin dysfunkcyjnych. Wymaga od kuratorów rodzinnych profesjonalizmu, determinacji, empatii oraz osobistego zaangażowania. Wyniki badań świadczą o ich dużym doświadczeniu zawodowym oraz wszechstronnej ocenie wykonywanych zadań zawodowych. Umożliwiają udzielenie odpowiedzi na sformułowane pytania

szczegółowe, w większości pozytywnie wypowiadając się na temat swojej pracy, nie pomijając jednak tych kwestii, które są problematyczne i wymagają doskonalenia.

Kuratorzy potrafią wskazać pozytywne aspekty swojej pracy, w większości związane z czerpaną satysfakcją, wynikającą z udzielania skutecznego wsparcia podopiecznym, a także możliwością osobistego zarządzania czasem pracy. Są zadowoleni z efektów swojej pracy. Niemniej jednak dostrzegają również pewne ograniczenia, które blokują pozytywne rezultaty podejmowanych przez nich działań. Analizują trudności, jakie rozwiązują z perspektywy: właściwości psychospołecznych swoich podopiecznych, funkcjonowania środowiska rodzinnego oraz niedoskonałości w przepisach prawnych. W praktyce może to oznaczać, że w przypadku niepowodzeń zawodowych, mogą doszukiwać się przyczyn właśnie w tych czynnikach, np. w braku motywacji podopiecznych do podejmowania aktywności, ich negatywnych postaw społecznych, deficytach psychofizycznych, ograniczonej współpracy z rodzinami i specjalistami. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że zabrakło refleksji kuratorów nad ich warsztatem pracy i kompetencjami udzielania wsparcia podopiecznych, co może skutkować pewną stagnacją wynikającą z braku potrzeby rozwoju zawodowego.

Kuratorzy rodzinni oceniając swoje poczucie bezpieczeństwa, zwracają uwagę na różnorodne czynniki zagrażające, dlatego ich wypowiedzi wydają się wiarygodne i adekwatne do ich rzeczywistej sytuacji zawodowej. Odwołują się do konkretnych przykładów wykonywania aktów prawnych regulujących sposób realizacji przez nich zadań zawodowych. Wskazują pewne rozwiązania, które mogą przyczynić się do podniesienia poziomu ich poczucia bezpieczeństwa, np. wyposażenie w urządzenia, praca w parach, czy wsparcie psychologiczne.

W zdecydowanej większości kuratorzy rodzinni opowiadają się za zawodowo-społecznym modelem kurateli sądowej w Polsce, uznając to za dobre rozwiązanie. Według nich kuratorzy społeczni – w istocie traktowani jak wolontariusze, wspierają ich w pracy, wykonując zadania adekwatne do posiadanych przez nich kompetencji.

Kuratorzy uczestniczący w wywiadach proponują cały wachlarz konkretnych zmian legislacyjnych, które z ich punktu widzenia przyczyniłyby się do poprawy ich warunków pracy i zwiększenia efektywności podejmowanych oddziaływań wobec podopiecznych. Podkreślili oni konieczność: zwiększenia wynagrodzeń, zmniejszenia obciążenia sprawami, uszczegółowienia przepisów dotyczących ich praw i obowiązków, udoskonalenia systemu współpracy z innymi podmiotami (np. MOS, MOW), zwiększenia wsparcia przez innych specjalistów (np. superwizorów, psychologów). Wskazówki te stanowią cenne sugestie, któ-

re należy brać pod uwagę na etapie wprowadzania modyfikacji w procedurach prawnych związanych z udzielaniem wsparcia rodzinom i nieletnim.

W sytuacji, w której Polska, podobnie jak inne państwa, doświadcza pandemii, istotne było pozyskanie opinii kuratorów rodzinnych na temat ich pracy w tym okresie. Jest to tym bardziej ważne, iż nieznany jest przebieg pandemii w przyszłości. Niestety jeden ze scenariuszy zakłada nasilenie choroby i powrót do znacznych obostrzeń – także w pracy kuratorów rodzinnych, którzy zwracają uwagę na wiele trudności, na jakie napotkali. Warto zatem zastanowić, jak im przeciwdziałać, gdyż w większości dotyczą one obniżenia skuteczności oddziaływań podejmowanych wobec podopiecznych. Ograniczony kontakt bezpośredni, brak możliwości przeprowadzenia pogłębionych wywiadów, współpracy z członkami rodzin oraz specjalistami nie sprzyja uzyskiwaniu pozytywnych efektów w ich pracy. Można jednak w większym stopniu bazować na zasobach elektronicznych oraz wykorzystywać okazję do budowania przez podopiecznych bliskich relacji z osobami najbliższymi.

Podsumowując, przeprowadzone wywiady z kuratorami rodzinnymi stanowią wstęp do badań ilościowych, uwzględniających uzyskane informacje – na co warto zwrócić uwagę i jakie dobrać narzędzia, aby zweryfikować, czy jednostkowe opinie kuratorów rodzinnych na temat pracy znajdują odzwierciedlenie w opiniach reprezentatywnej grupy kuratorów, a w związku z tym, jakie zmiany legislacyjne warto wprowadzić w systemie wykonywania orzeczeń rodzinnych i nieletnich.

Data wpłynięcia: 2021-10-15;

Data uzyskania pozytywnych recenzji: 2022-12-06;

Data przesłania do druku: 2022-12-30.

References

- Hołyst B. and Wojtera E. (2013) *Bezpieczeństwo kuratorów sądowych w świetle badań ogólnopolskich*, Warszawa.
- Kopeć-Chrościńska M. (1984) *Kurator sądowy – zadania profilaktyczne i resocjalizacyjne*, Warszawa.
- Kwadrans Ł. (2019) *Metody pracy wychowawczo-resocjalizacyjnej i profilaktycznej stosowane przez kuratorów sądowych wykonujących orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich*, Warszawa.
- Lewicka-Zelent A. and Lasota A. (2018) 'Uczestnictwo kuratora sądowego w kontaktach rodziców z dzieckiem. Wybrane zagadnienia ogólne w świetle projektu kodeksu rodzinnego', *Probacja*, no 1, pp. 5–24.

- Ostrihanska Z. and Greczuszkin A. (2000) *Praca z indywidualnym przypadkiem w nadzorze rodzinnego kuratora sądowego*, Lublin.
- Paszkiewicz A. (2012) *Podmiotowe traktowanie wychowanka w pracy rodzinnego kuratora sądowego*, Lublin.
- Stasiorowski S. (2018a) 'Rola kuratora sądowego w systemie readaptacji społecznej skazanych w prognozowaniu przestępczości', w: *Prognozowanie kryminologiczne w wymiarze społecznym*, red. B. Hołyst, N. Malec and Z.M. Wawrzyniak, vol. 2, Szczytno.
- Stasiorowski S. (2018b) *Metody pracy resocjalizacyjnej i profilaktycznej stosowane przez kuratorów sądowych wykonujących orzeczenia w sprawach karnych*, Warszawa.
- Stasiorowski S., 'Podstawowe czynniki wpływające na funkcjonowanie systemu readaptacji społecznej skazanych- diagnoza i rozwój', *Roczniki Pedagogiczne* 2019, vol. 11 (47), pp. 452–457.
- Szymanowski T. (2003), 'Kuratorzy sądowi i zadania przez nich wykonywane po dokonanej reformie', *Archiwum Kryminologii*, vol. 4, pp. 67–113.
- Wojtera-Stasiorowska E. and Stasiorowski S. (2020) *Geneza i rozwój kurateli sądowej w Polsce na przełomie wieków, Legislacja w Polsce w latach 1918–2018*, Warszawa.
- Wojtera-Stasiorowska E. (2018) 'Prognoza zadań kuratorskiej służby sądowej jako czynnika regresji przestępczości do 2022 r.', w: *Prognozowanie kryminologiczne w wymiarze społecznym*, B. Hołyst, N. Malec and Z.M. Wawrzyniak (ed.), vol. 2, Szczytno, pp. 481–491.

Akty prawne

- Dekret w przedmiocie utworzenia sądów dla nieletnich*, 1919, poz. 171.
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, 1964, poz. 59.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy*, 1997, poz. 53.
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*, 1982, poz. 230.
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego*, 1994, poz. 882.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych*, 2001, poz. 1071.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w przedmiocie urzędzenia sądów dla nieletnich*, 1919.
- MS-S40 Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej*, 2021.